

شورای عالی حوزه علمیه قم
مرکز مدیریت حوزه های علمیه خاوران
مدرسه علمیه فاطمه الزهرا (س)
شهرستان بم

موضوع تحقیق :

نقش دعا در آرامش و امید به زندگی از دیدگاه اسلام

پژوهشگران :

سمیرا ابراهیمی-مهدیه امامی مقدم-عذری بامری-روشنک شجاعیدری-سعیده علیمزادی

زمستان ۹۷

چکیده

تحقیق پیش رو در مورد، نقش دعا در زندگی از دیدگاه اسلام که سعی شده مطالبی را در جهت

سوق خوانندگان در جهت ارتباط ساده تر و سالم تر با پروردگار عالم در مسیر بندگی قرار گیرد.

در این تحقیق از مباحث گوناگونی بهره برده شده، در ابتدا به آداب دعا و اهمیت و نقش یقین در استجابات

دعا پرداخته ایم تا مراجعه کنندگان، قبل از ادغام دعا، متوجه باشد که باید با آمادگی ظاهری و باطنی وارد

دعا شود، در ادامه نقش دعا را در زندگی بررسی شده است.

گاهی احساس می شود که مردم دعا را خیلی ناچیز محسوب می کنند در صورتی، در واقع تمام زندگی

مسلمانان با عنایت الهی بوسیله ی اهل بیت «علیه السلام» می چرخد، و همچنین در ادامه به مباحث

گوناگونی از جمله: آثار دعا، دعا وسیله رفع بلا در زندگی، دعا سبب خودشناسی و خداشناسی، رابطه دعا و...

پرداخته شده است که ان شاءالله مورد توجه خوانندگان قرار گیرد.

کلید واژه ها: نقش، دعا، آرامش، اسلام

بسم الله الرحمن الرحيم

فهرست مطالب

مقدمه.....	۲
آداب دعا.....	۴
اهمیت مداومت بر دعا.....	۸
نقش یقین در مستجاب شدن دعا.....	۸
دعا برای ظهور امام زمان «عج» لازم و ضروری.....	۱۰
نقش دعا در زندگی انسان.....	۱۱
برخی از آثار دعا.....	۱۱
رفع هم و غم و ایجاد آرامش روحی.....	۱۱
ولایت خداوند بر دل آدمی.....	۱۲
دعا ابزاری برای رفع بلا در زندگی.....	۱۲
دعا سبب خودشناسی و خداشناسی.....	۱۳
تعلیم و تربیت انسان.....	۱۳
دعا چگونه زیستن را به انسان می آموزد.....	۱۳
دعا و نوع دوستی و بی تفاوت نبودن.....	۱۴
حصول مراد و اجابت دعا.....	۱۴
تعریف دعا.....	۱۵
فلسفه دعا.....	۱۵
منابع و مأخذ.....	۱۸

مقدمه

با توجه به اینکه مردم در زندگی روزمره دچار مشکلات عدیده ای هستند، و روح معنوی در زندگی و، وجود افراد کم‌رنگ شده، لذا بر این باور شدیم، تا قلمی در جهت هدایت صحیح خوانندگان به سوی ارتباط با قادر بی‌نهایت، بوسیله ی دعا بزنیم، اهمیت و ضرورت نقش دعا کردن در زندگی انسان آن قدر مهم است که می‌تواند، خیلی از مشکلات در حال حاضر جامعه، اعم از تحمل سختی، توجه به محرومان، امید به خداوند، و همچنین دست‌گیری از دیگران را در پی داشته باشد.

بنابراین این خلاء وارد در جامعه را احساس کردیم که تمام مشکلات جامعه با ارتباط با خدا قابل حل می‌باشد.

ان شاءالله همگی به جای متوسل شدن به راههای بی اعتبار و کوتاه مدت، به یک قدرت بی نهایت و مهربان متوسل شویم.

آداب دعا

دعا یعنی طلب حاجت از جانب شما به سوی حضرت حق، و ترک همه اختیارات و تسلیم همه امور چه ظاهری و چه باطنی به خدای متعال.

اگر دعا را با شرایط انجام ندادید منتظر اجابت نباشید، زیرا که او آشکار و نهان را می‌داند، شاید خدا را به چیزی می‌خوانی که او از نهان، خلاف آن را می‌داند.

روشن است که دعا کننده اگر با رعایت آداب آن، را کند آثار عجیبی در رسیدن به حاجات خود خواهد دید. اینک آداب آن را بیان می‌نماییم:

در کتاب «المختار من کلمات الإمام المهدی» می‌گوید: آداب دعا را فراگیر و بنگر که چه کسی را می‌خوانی؟ و چگونه می‌خوانی؟ و برای چه می‌خوانی؟ و بیندیش که از چه کسی می‌پرسی؟ و چقدر می‌پرسی؟ و برای چه می‌پرسی؟

آداب دعا عبارتند از:

اول: دعا با «بسم الله الرحمن الرحيم» آغاز شود.

پیامبر خدا «صلی الله علیه وآله وسلم» می فرماید: دعایی که اولش «بسم الله الرحمن الرحيم» باشد رد نمی شود.^۱

دوم: پیش از دعاء حمد و سپاس پرودگار را به جای آورد.

در روایتی آمده است که:

همانا در کتاب امیرالمومنان علی «علیه السلام» چنین آمده است: مدح و ثناء پیش از دعا و خواستن است، چون خواستی خدای متعال را بخوانی، اول او را ستایش کن.

(راوی می گوید:) گفتم: چگونه او را ستایش کنم؟ فرمود: می گویی:

يَا مَنْ أَقْرَبَ إِلَىٰ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ ، يَا مَنْ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ ، يَا مَنْ هُوَ بِالْمَنْظَرِ الْأَعْلَى ، يَا مَنْ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ .

ای خدایی که به من از رگ گردن نزدیکتری، ای کسی که میان انسان و دل او حائل و مانع می شوی، ای کسی که در چشم انداز بلند مرتبه ای هستی، ای کسی که مثل و مانند تو نیست.^۲

سوم: بر محمد و آل محمد «صلی الله علیه وآله وسلم» صلوات فرستد.

پیامبر خدا «صلی الله علیه وآله وسلم» فرمود:

صَلَاتُكُمْ عَلَيَّ إِجَابَةٌ لِدَعَاتِكُمْ ، وَ زَكَاةٌ لِأَعْمَالِكُمْ .^۳

درود و صلوات فرستادن شما بر من، سبب اجابت دعای شما و پاکیزه شدن اعمال شما است.

چهار: حضرات معصومین «علیه السلام» را شفیع قرار دهد.

مولای ما حضرت امام کاظم «علیه السلام» فرمود:

اگر به سوی خدای متعال نیازی داری، بگو:

اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَسْأَلُكَ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ وَ عَلَیٍّ فَاِنَّ لَهُمَا عِنْدَكَ شَأْنًا مِنَ الشَّأْنِ ، وَ قَدْرًا مِنَ الْقَدْرِ ، فَيَحَقِّ ذَالِكَ الشَّأْنُ وَ يَحَقِّ ذَالِكَ

الْقَدْرِ اَنْ تُصَلِّیَ عَلَی مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ ، وَ اَنْ تَفْعَلَ بَیْ کَذَا وَ کَذَا

^۱ -بحار الأنوار، ۳۲۲/۹۳.

^۲ -بحار الأنوار، ۳۱۵/۹۳.

^۳ -بحار الأنوار: ۵۴/۹۴.

گر توکل می کنی درکار کن کشت کن پس تکیه بر جبار کن

انسان دعا کننده منفعل نیست و همراه با دعا در پی فراهم کردن اسباب وصول به مطلوب یا دفع ضرر به واسطه آن که مقطوع یا مظنون می باشد؛ است مثلاً برای گرانسنگی: لازم است توأم با اینکه دعای سفر بخوانیم.^۱

نقل است که: نادر شاه افشار زمانی که به سلطنت رسید، حقوق طلاب را که از دولت موجب می گرفتند، قطع کرد. رؤسای طلاب بر او اعتراض کردند که اینها لشکر دعا هستند، چرا باید سلطان نان آنها را قطع کند و موقوفات آنها را ضبط ؟

نادر شاه در جوابشان گفت: وقتی شش هزار افغانی به ایران و پایتخت غالب شدند آنوقت دوکرور مخلوق اصفهان طلاب علوم چرا جواب آنها را ندادند؟^۲

دعا و نوع دوستی و بی تفاوت نبودن

پیامبر «صلی الله علیه وآله وسلم» می فرماید: هرگاه یکی از شما دعا کرد، برای همه دعا کند، زیرا این دعا را به اجابت نزدیکتر می سازد.^۳

یعنی اسلام می فرماید: اگر چیزی برای خود می خواهی آن را برای دیگران هم بخواه زیرا اجابت آن برای تو، بی ارتباط با نیت خیرخواهانه تو برای خلق خدا نیست. قطعاً انسانی درک درستی از هستی و کائنات داشته باشد معنای این روایت را می فهمد این حس خیرخواهی، بی تفاوت نبودن در برابر مشکلات سایر بندگان خدا، ظرفیت بزرگی به روح انسان می بخشد.

پس کمترین درجه بی تفاوت نبودن ما، دعا برای دیگران است چقدر دنیای امروز ما به این عدم بی تفاوتی نیازمند است اما مردمانی که دعا می کنند برای سایرین، اهل عمل نیز هستند و در مرتبه عمل نیز بداد مخلوق درحد بضاعت خود خواهند رسید این نوعی حس مسئولیت جمعی و تقویت روح جمعی جامعه و بشریت است. و این یعنی دینی فرا از مرز بندی جغرافیایی و نژادی است.

حصول مراد و اجابت دعا

یکی از آثار دعا بنابر خواست و مصلحت خدای سبحان، رسیدن دعا کننده به خواسته ی خود است.

^۱ -معراج السعاده، صفحه ۶۷۶.

^۲ -آیین نیایش، صفحه ۱۱۶.

^۳ -الکافی، جلد ۲، صفحه ۴۸۷.

این شیرینی دعا محسوس است و لطفی از جانب پروردگار است که بنابر قضا و قدر الهی صورت گرفته حال آنکه دعایی با اجابت نشدنش لطفی است بر مخلوق زیرا فقط خالق است که صلاح فساد امور را می داند و از اسرار نهان آگاه است. در این موارد اجابت دعا می تواند موجب تقویت ایمان شود و البته گاه موجب طغیان این بسته به ظرفیت دعا کننده و درجه ایمان او است و گاه همان خواسته ابزار امتحان ماست. در هر صورت شیرین ترین بخش دعا برای مخلوق وصول به نتیجه ی آن از سوی خالق است.

تعریف دعا

دعا در لغت به معنای خواستن و در اصطلاح خواندن خدا و خواستن از اوست. دعا وسیله ارتباط بندگان با خداست و دعا یک برنامه عمومی برای همه کسانی است که می خواهند با خدا راز و نیاز کنند. دعا کشش روح و به سوی کانون غیر مادی جهان است به طور معمول نیایش و دعا نوعی تضرع، ناله، طب یاری و استعانت از خداوند سبحان است.^۱

روان شناسان دین، دعا و نیایش را به ۴ تا ۹ گونه تقسیم کرده اند اما مشخص ترین انواع نیایش عبارتند از: حاجتمندانه، آیین گرایانه، مراقبه ای، اعرافی، شکرگرایانه، شفاعت آمیز، اصلاح نفس و عادت.

مردم در نیایش های خود گزینش گرد و در شرایط مختلف ممکن است از انواع گوناگون دعا و نیایش استفاده کنند. برای مثال، بیماران که پس از تشخیص ابتدایی سرطان بیش از پنج سال زنده مانده اند، احتمال دارد بر نیایش شکرگزارانه تاکید کنند، نیایش های حاجت مندانه - که می گویند قدیمی ترین و رایج ترین نیایش و دعاها ست - برای مواجهه با ناکامی و خطر بکار می روند. حال آنکه دعا های متفکرانه (تلاش برای ارتباط عمیق با خدای خویش) به ظاهر به انسجام درونی «خود» کمک می کنند.

نیایش های مراقبه ای که به ارتباط انسان با خدا توجه دارند - در ظاهر خشم کاهش می دهند، از اضطراب کم می کنند و بر آسودگی می افزایند. معلوم شده است که نیایش های تامل برانگیز هم با کاستن رنج و برخی گله و شکایت ها به روان درمانی کمک می کنند بر عکس، برخی معتقدند نیایش های مکانیکی و آیینی ممکن است با بهزیستی رابطه منفی داشته باشند.^۲

فلسفه دعا

انسان دو بعد جسمانی و روحانی دارد که هر کدام به اقتضای خود نیاز هایی را در وجود او بر می انگیزند، بعد جسمانی انسان نیاز هایی از قبیل غذا، مسکن، امنیت، صحت، سلامتی و نظایر آنها را می طلبد و بعد روحانی انسان نیاز هایی از قبیل آرامش، انس و

^۱ - دعا نسخه شفابخش، صفحه ۴۰ و ۴۱.

^۲ - مهارت های زندگی، صفحه ۲۲۶ و ۲۲۷.

الفت روح سالم و آسوده و شاد و از این قبیل را خواستار است. به اعتقاد ما انسان هم به لحاظ جسم و هم روح نیازمند دعا است
نیازی ضروری و غیر قابل جایگزین و هر آنچه مانع دعا و پاسخ به این نیاز خطری شود به جسم و روح فرد خدشه وارد می کند.^۱
انسان برای تقویت اراده و برطرف کردن ناراحتی ها به تکیه گاهی احتیاج دارد و برای اینکه از اضطراب و دلهره و تاریکی ها در آید
و به آینده امیدوار شود نیازمند به یک ارتباط معنوی است.

دعا نه تنها به آدمی آرامش عطا می کند بلکه باعث شکوفایی قوه های مغزی او می شود.^۲

دربیان فلسفه دعا می توان به ترغیب خودقرآن و تاکید بر دعا و نیایش با پروردگار اشاره داشت خداوند در قرآن می فرماید: «أدعونی
أستجب لکم»^۳ خداوند خالق ماست و از نیاز ما بیش از خودمان آگاه است پس وقتی می فرماید بخوانید مرا تا اجابت کنم شما را خبر
از نیاز درونی ما برای استعانت می دهد که امر می فرماید سراغ من بیایید، مرا بخوانید و نه کس دیگر را.

در سیره پیامبر «صلی الله علیه و آله و سلم» و اهل بیت «علیه السلام» نیز دعا مورد تاکید فراوان قرار گرفته است. از آیاتی که در
مورد قصه های برخی پیامبران است می بینیم که هر گاه آن بزرگواران به شدائدی گرفتار، شده اند تنها مشکل گشای آنان دعا بوده
است. دعای حضرت آدم بعد از اولین گناه، دعای حضرت نوح بعد صد سال تحمل ستم قومش، دعای حضرت ابراهیم برای هاجر و
اسماعیل در میان کوه های مکه، دعای حضرت یونس در شکم ماهی، دعای حضرت ایوب از جور نابخردان، دعای حضرت زکریا
برای فرزنددار شدن و^۴

الکسیس کارل فرانسوی در کتاب خود بنام نیایش، دعا را نه به عنوان تبلیغ دینی بلکه به عنوان یک بحث طبیعی علمی مطرح
کرده است. او می گوید :

«دعا و نیایش یک پدیده روحی است ونوعی کشش روح است به سوی کانون غیرمادی جهان و در واقع طلب یاری و پرواز روح به
سوی خداست».^۵

دعا نوعی وسیله است و حقیقت وسیله به درگاه خدا، مراعات راه خداست دعا ابزار توسل معنوی و پیدا کردن رابطه بین بنده و
پروردگار است.

^۱ - دعا و زندگی، صفحه ۵۱.

^۲ - دعا نسخه شفا بخش، صفحه ۵۲ و ۵۳.

^۳ - سوره غافر، آیه ۶۰.

^۴ - آیین نیایش، صفحه ۱۱ و ۱۲.

^۵ - همان، صفحه ۳۴ و ۳۵.

دعا نوعی کسب قابلیت برای تحصیل سهم زیاد تر از فیض الهی است و انسان هم ذاتاً کمال گرا و افضل طلب است برای همین با دعا دنبال کسب بهترین نعمات الهی است. در بیان فلسفه دعا می توان به نقش عقل اشاره کرد. عقل به ما می گوید که: اگر ضد انسانی را تهدید نماید و آدمی قدرت برطرف نمودن آن را داشته باشد لازم است آن را از خود دفع نماید. بدیهی است که در زندگی دنیوی هر انسانی را ضررهایی تهدید می نماید. و ضررهای این دنیا از دو حال خارج نیستند: یا حاصل شده و انسان مبتلا به آن است و یا حاصل می شود، و در صورت توان هر دو را باید برطرف نمود، دعا وسیله ای برای رفع این ضررها و این در توان و قدرت انسان است پس از نظر عقلی لازم است انسان با دعا چنین ضررهایی را از خود دفع کند.^۱

اصل دعا برخاسته از فطرت آدمی است که نیاز به خالق و خداجویی در فطرت او نهادینه شده است.

«یا ایها الناس أنتم الفقراء إلى الله»^۲ ای مردم ! شما به خدا نیازمندید.

برخی روانشناسان آیین های مذهبی و بویژه دعا را وسیله ای برای مهار کردن هیجان می دانند و شمار دیگری آن را مؤثر برای رویارویی با مشکلات می دانند.^۳

چیستی دعا بر آمده از نیاز فطری است که نه تنها در انسان که در تمام موجودات عالم نهفته است و آن خداجویی است و تکیه و پناه و به او در تنهایی در زمانیکه انسان باید به کسی پناه ببرد که دائم باشد، بی منت باشد و درخواست از او آدمی را به ذلت نکشاند دعا در موجودات و طبیعت به زبان خود آنهاست و در انسانها به فراخور فرهنگ و دین و اندیشه و شخصیت افراد متفاوت است اما منبع و ریشه ی آن نیاز فطری آدمی است.

^۱ - صحیفه مهدیه، صفحه ۲۷ و ۲۸.

^۲ - سوره فاطر، آیه ۱۵.

^۳ - روانشناسی دین، صفحه ۶۷۵.

منابع و مأخذ

- ۱- قرآن کریم.
- ۲- نراقی، ملا احمد، معراج السعاده، انتشارات دهکده.
- ۳- مجتهدی، مرتضی، صحیفه مهدیه، مترجم: رحیمیان، محمد حسین، انتشارات الماس.
- ۴- محمدی، محمدباقر، حسینی، سید حسین، خوشبختی و رستگاری از دیدگاه قرآن کریم، انتشارات شوق.
- ۵- احمدی، زین العابدین، احمدی، حسنعلی، دعا نسخه شفا بخش، انتشارات میثم تمار.
- ۶- غفاری، ابراهیم، آیین نیایش، قم، انتشارات کیمیا.
- ۷- خطیب، سید مهدی، مهارت‌های زندگی، انتشارات دارالحديث.
- ۸- بهرامی، غلامرضا، دعا و زندگی، انتشارات دلیل ما.
- ۹- کارل، الکسیس، روانشناسی دین، نیایش.